

Några aspekter på Martin Luthers bibelsyn

H.A 28.10.2017

- Trodde Luther på verbalinspirationen?
- Var Luther en bibelkritiker?
- Att "driva Kristus mot Bibeln"
- Luthers bibeltolkning

Den moderna Luther-bilden

"Martin Luther yttrar sig på flera ställen negativt om det som han benämner "Bokreligion", dyrkan av skriven text. Guds ord hörs, det är för honom poängen." (Johan Blix, kyrkoherde i Täby)

Få personer har på senare år inspirerat mig så som reformatorn Martin Luther. Under studietiden i Uppsala blev jag presenterad för "den liberale Luther" - han som inte trodde riktigt på Bibeln, som kallade Jakobs brev för "halmepistel" och som var en föregångare till den moderna bibelkritiken, ungefär som man i DDR officiellt framställde Luther som en föregångare för den moderna kommunismen. Ja, jag vet att det finns många Lutherbilder, men det var först när jag på allvar började läsa hans egna bibelkommentarer som jag förstod, att den liberale Luther var en försvenskad och därmed anpassad Luther.

Märkliga Luther-ord

»Om motståndarna pressar Skriften mot Kristus, driver vi Kristus mot Skriften»

»Jag vill inte ha honom i min Bibel» (Luther om Jakobs brev)

» Det som inte lär Kristus är inte apostoliskt»

Vem/vad har auktoritet för Luther?

- Växte upp i en kyrkotradition där påven och koncilierna ansågs ofelbara
- Fr o m Leipzigdisputationen med Eck 1519 tappade Luther mer och mer av förtroende för mänskliga auktoriteter (påven, kyrkomöten, kyrkofäder)
- Men var inte Petrus, Paulus och Johannes också människor?
- "Det är en sak när människan själv talar. Det är en helt annan sak när Gud talar genom människor." (inspiration)
- Luther om Mose: "Han förkunnade aldrig någon enda människolära, utan det som befalldes honom att tala, vilket nästan varje kapitel visar."

Skriften och kyrkofäderna

- "Guds ord är Guds egen visdom och helt säkert sant".
- "Om (Hieronymus) Emser så kunde citera 1000 ställen från fäderna så skulle han ändå inte ha bevisat sin sak (frågan om mässoffret, celibatet, det exklusiva prästämbetet). Fädernas ord är ord av människor, sådana som tagit miste, men St Petrus' ord är Guds ord". (1521)
- Luther citerar dock gärna fäderna i sin polemik mot Rom.
- Men fäderna träffar inte alltid texternas ordalydelse utan far fram med utbroderingar och ibland ohållbara påståenden. Därför "måste fäderna prövas inför Bibelns ord".

- "Du var den första att lära mig att man endast är förpliktad att tro de kanoniska böckerna, alla de andra ska man bedöma, som Augustinus, ja också Paulus och Johannes befäller oss att göra" (Luther till sin gamla lärare Jodocus Trutvetter 1518 efter att denne kritiserat hans 95 teser)
- "Den heliga Skrift är den helige Andes bok"

BIBELNS INSPIRATION

- Forskarna oense om Luthers förhållning till (verbal)inspirationen
- Medeltida tankerester?
- Konservativa forskare och liberala forskare kommer i regel fram till olika slutsatser. (Ebbe Th. Pedersen kritiserar F. Pieper skarpt och menar att den senare placerar in L. i ortodoxins fack.)
- Ingemar Öberg gör stora ansträngningar för att gå till botten med frågan

Verbalinspirationen

- Är tanken på en verbalinspiration en uppfinning av de senare lutherska fäderna? (ortodoxin)
- Nej, inspirationstron är själva utgångspunkten i Luthers bibelsyn.
- Marburg 1529: Luther avvisar Zwingli för ett enda ords skull. (est=är)
- ”Det kommer inte att hjälpa dem att säga att de har stor respekt för Guds ord och hela evangeliet förutom när det gäller detta enda ställe. Kära vän, Guds ord är Guds ord. **Den som anklagar Gud för lögn, gäller det så bara ett enda ord**, och så hädar honom, eller säger att det är en liten sak att Gud blir hädad och beslagen med lögn, han hädar hela gudomen och anser att all hädelse av Gud är någon obetydligt.”

*”Gud har inte kastat ner Bibeln från himlen”
”Bibeln innehåller människors tankar om Gud”*

- Luther: ”Den heliga Skrift växte inte fram på jorden”
”Vilken människa kunde tala om omvändelse och syndernas förlåtelse som *den helige Ande talar* i denna psalm?” (Luther om Ps 51)
”När du har att göra med Skriften måste du komma ihåg att det är Gud själv som talar”. (Predikan över 1 Mosebok)
”Den heliga Skrift är uttalad genom den helige Ande”. (1543)
”Den heliga Skrift är icke judarnas, icke hedningarnas, icke heller änglarnas, än mindre djävlarne, utan Guds allena. **Han ensam har talat och skrivit den**”. (1543)

”För 5 stackars, usla ords skull...”

- Zwingli kritiserade Luther för att splittra kyrkan för fem ords skull.
”med sådana kommentarer vittnar de mot sig själva och visar vilken slags ande de har och hur dyrbart de aktar Guds ord. Dessa dyrbara ord avfärdar de som *”fem, stackars, usla ord”*, dvs de tror inte att de är Guds ord. För om de trodde att de är Guds ord, skulle det inte ha kallat dem *”fem stackars...”* utan de skulle ha ansett redan en prick eller en bokstav för något större än hela världen och som de skulle darra inför som inför Gud själv. För den som föraktar ett enda ord av Gud, kommer inte heller anse något annat ord för stort.”
- Jfr vår tids syn på historiska/geografiska data i Bibeln

- "Vad mig beträffar, ett enda ställe i Skriften gör hela världen för trång för mig. Men om de bara ytligt går förbi det och inbillar sig att det är människo-ord, då är det möjligt att ingen skrift kommer att övertyga dem. Karlstadt gör en martyr av det lilla ordet "detta". Zwingli gör en martyr av det lilla ordet "är" Oecompampadius gör en martyr av det lilla ordet "kropp", de andra av hela texten."
- "Min käre herre, varifrån kommer orden, från Gud eller från förnuftet?" (Luther som svar på frågan: hur kan en handfull vatten hjälpa själen?)

Luther och undren i Bibeln

- Undren i Bibeln är aldrig ett problem för Luther
- Också inför skapelseberättelsen vill Luther förbli vid texten som den står:
"Jag har ofta sagt att den som vill studera den helige Skrift alltid ska vara noga med att **förbli vid de enkla orden**, så ofta han kan, och aldrig vika från dem, om inte någon trosartikel tvingar honom att förstå det annorlunda än orden säger. För vi måste vara klara över att inget enklare tal har framförts på jorden än det som har talats av Gud. När Mose därför skriver att Gud skapade himlen och jorden och allt som finns i det på 6 dagar, så låt det vara 6 dagar. Du ska inte följa kommentaren som säger att de sex dagarna var en dag. Men om du inte kan förstå hur det kunde ha varit 6 dagar, **så ge den helige Ande den äran att han är lärdare än du**. När vi har att göra med Skriften måste vi komma ihåg att det är Gud själv som talar."

Luther var Skriftens lärjunge, inte mästare

- "Vi, så sant vi är helgon och har den helige Ande, kan berömma oss av att vi är katekumener och elever till profeterna, ja vi är män som upprepar och predikar det vi har hört och lärt från apostlarna och profeterna..."
- "Luther har ständigt poängterat att bibelläsaren måste vara en ödmjuk lärjunge, som inte sätter Bibelns yttersta auktoriteter, Fadern, Sonen och Anden, i skola" (Öberg)
- "Luther förutsätter här (1521) och i många utsagor, att inte bara Skriftens *författare* är andeburna utan även att Bibelns *satser, ord och innehåll* är burna, ingivna och författade av den helige Ande." (Öberg s.198)

Exempel: skapelseberättelsen

- Luther: låt det vara 6 dagar!
- Vad säger *Detta tror vi?*
- Vad säger Bo Giertz?

Vad säger *Detta tror vi?*

1. Vi tror att universum, världen och människosläktet blev till i begynnelsen, när Gud skapade himmel och jord och alla varelser (1 Mos 1,2). Ytterligare vittnesbörd om denna händelse finns på andra ställen i GT och NT (tex 2Mos 20:11; Hebr 11:3). Skapelsen skedde **under loppet av sex på varandra följande dagar av normal längd genom kraften i Guds allsmåttiga ord.**
2. Vi tror att Bibeln ger en sann, verklig och historisk redogörelse för skapelsen.

Giertz' bibelsyn (skapelsen)

Ska Bibeln tolkas utifrån vetenskapliga teorier?

- "läser man den (Bibeln) som en artikel i ett uppslagsverk, så finner man inte det Gud vill säga oss...Läser man den på **det viset**, *måste* den vålla oöverkomliga problem. Den *kan inte stämma med vetenskapen*, redan av den anledningen att den vetenskapliga världsbilden växlar, och måste växla allt eftersom vårt vetande ökar."
- "Men *Gud har icke menat* att skapelseberättelsen skulle läsas på **det viset**" (Giertz hänvisar till "de två skapelseberättelserna" och menar att de är bevis för att Gud inte har ämnat skildra verklig historia

Hur vet du det?

"Utvecklingsläran utesluter inte tron på skapelsen" (Giertz)

- "En kristen med intresse för naturvetenskap kommer alltid att sätta detta, som vi kallat skapelseberättelsen ramverk, i relation till dagens vetenskapliga rön och teorier. Ibland kan han konstatera samstämmigheten, ibland står han inför problem. För egen del kan han ha den övertygelsen, att man en gång i framtiden, när man vet mer än idag, ska kunna se, hur de många *dunkla antydningarna* i skapelseberättelsens detaljer verkligen speglar de yttre förhållandena vid världens tillblivelse." (min kurs.)

Dunkla antydningar?

Dunkla antydningar?

- "För vi måste vara klara över att inget enklare tal har framförts på jorden än det som har talats av Gud. När Mose därför skriver att Gud skapade himlen och jorden och allt som finns i det på 6 dagar, så låt det vara 6 dagar."

Exempel: Jona

- Är det möjligt att en man befinner sig i buken på en fisk i 3 dagar och 3 nätter och förblir levande? Ska detta ses som en historisk händelse eller en liknelse?
- För den moderna bibelkritiken är frågan enkel: berättelsen är en legend

Vad ska man tänka om Jona?

- Giertz: "Det är tydligt att behållningen av boken (Job), det som är Guds budskap till oss, blir alldeles detsamma hur man än ser på frågan om den historiska bakgrunden. Det finns andra böcker i GT, t.ex. Jona och Rut, om vilka fromma människor har haft liknande meningar och uppfattat dem som berättelser av ungefär samma slag som Jesu liknelser. (Att kunna läsa sin Bibel, s. 78)
- "Att Jesus talar om Jona och "ninevitiska män" som han gör, talar starkt för att han ansåg berättelsen vara historisk. Man får emellertid komma ihåg att vi enligt vanligt språkbruk kan tala om Odysseus och Hamlet som om de levat..." (Giertz)
- Luther: "vem skulle tro på berättelsen om den inte stod skriven i den heliga Skrift?" (Pedersen, s. 201) ="formal Skriftauktorit"

Bibelns ofelbarhet vs. bibelkritik

- *Vi tror att Skriften är en samstämmig helhet, sann och utan fel i allt den säger, för Frälsaren sade: "Skriften kan inte göras om intet" (Joh 10:35) Den är därför den ofelbara auktoriteten och vägledningen för allt vi tror och gör. (DTV I 8.)*
- Vad säger Luther?
- *"Ordet är så höjd över kritik att inte ens den minsta bokstav i den tar miste, vare sig i lagen eller i de gudomliga löftena. Därför får vi inte ge efter för någon sekt, inte ens i när det gäller en prick (t.ex. i-prick) i Skriften och detta oavsett hur mycket de ropar och förtalar oss att vi genom vår stora tillgivenhet till orden bryter mot kärleken".*

Koncilierna, påven och Bibeln.

- "Endast Guds ord i Skriften är ofelbart och *ius divinum*. Man kan inte jämställa Guds ord och konciliebeslut utan att göra orätt mot Guds ord". (1519)
- "Då nu Augustinus har sagt att alla skrifter **utom den heliga Skrift** ska läsas med urskiljning, måste både påvens och konciliernas beslut underläggas prövning, eftersom människor beslutar och talar här".
- Luther hävdar att den heliga Skrift ska betraktas som, och är, Guds myndiga och upplysande ord, som utan reservationer måste erkännas som en absolut sanning. (Öberg s. 187)

Bibels historiska data vs. profanhistoria

- Luther studerade Bibels kronologi vilket resulterade i *Chronikon*.
- Hans metod: om sekulära historiker är av annan mening än Bibeln ger han Bibeln rätt. "Historikerna var endast människor, men i Bibeln är det den sanne Guden som talar".
- Bibeln ska inte korrigeras utifrån mänsklig evidens eller mänskliga vittnesbörd.
- "Vi ska inte ta anstöt av Guds ord även om det låter häpnadsväckande, falskt och omöjligt, nej vi ska fast hålla oss vid att om Gud har sagt det, så kommer det att ske. Ingen ska fråga huruvida det är möjligt, utan endast ta reda på om det är Gud som har sagt det. Om Gud sade det är han också mäktig och sann nog att göra det. **Därför ska vi tro det...** Vi ska noga akta oss för synden att tvivla på Guds ord, oavsett hur fullt av lögn det förefaller vara. För det Gud säger är helt säkert sant."

- "Luther kan fordra en underkastelse under ordet som gränsar till *sacrificium intellectus*. Han kan antaga historiska berättelsers pålitlighet endast av den orsaken att de står i Bibeln...skriften ljuger inte, tar aldrig miste" (Pedersen).
- "GT innehåller många utsagor som Luther har svårt att förstå, samtidigt som han försöker ge rimliga förklaringar till dem för att Bibels normativitet inte ska rivas upp." (Öberg s 313)
- "Luther klandrar dem som fräckt ropar, att ett misstag föreligger och därmed kastar tvivel över andra delar av Bibeln".

Berättelsen
om Jona

- Luther arbetade intensivt med en tidslista över jordens år, men han kan inte lösa alla problem. Hans inställning är dock ödmjuk: *endast den helige Ande vet allt*.
- "Den heliga Skrift är vidare ingiven av Guds Ande också i utsagor om historien, naturen och skapelsen". (Öberg s. 200)
- "Reformatorn säger ibland, att den heliga Skrift är inspirerad i allt den säger och som en hel bok. **Detta är bara ett oemotsägligt faktum, som inte kan diskuteras bort ut från meningar 450 år efter Luther.**" (Öberg s.205)

LUTHERS SKRIFTKRITIK

Luthers skriftkritik

- Var Luther en bibelkritiker och vad gällde i så fall hans kritik?
- Vår tids radikala bibelkritik utgår från en tankevärld där man inte räknar med något övernaturligt eller gudomligt, tal om förutsägelser och under motsvarar inte verkligheten.
"I de mest radikala lägren studeras egentligen Bibeln som om Gud icke fanns och har uppenbarat sig." (Öberg)
- Naturvetenskapliga teorier är bibeltolkningens förutsättning (jfr Giertz)
- Vilken är grundförutsättningen för Luthers bibeltolkning?
 - Gud finns och Bibeln är hans ord.
 - Kristus är Bibelns kärna och stjärna

NT (september-testamentet 1522)

- "Vilka är de förnämsta och ädlaste böckerna i NT?"
"-Johannes' evangelium och första brev, Pauli brev och Petri första brev är den rätta kärnan och mörken i NT."
- Dessa beskriver bäst (enligt Luther) Kristi ord, hans frälsningsverk och tron. (synoptikerna är mera upptagna av Kristi liv och undergärningar)
- Jakobs brev är en riktig "halmepistel" i jämförelse med ovannämnda böcker. Luther ansåg att den stred mot Paulus' tal om rättfärdiggörelse av nåd allena genom tron.

- "Rankingen" togs bort i företalen till hela Bibeln 1534 och i revisionerna av NT 1539 och framåt.
- Luther var rädd för ett godtyckligt bibelbruk? (svärmarnas hantering av Bibeln)
- "Luthers bastanta syn på Skriftens formala auktoritet gör det närmast omöjligt för honom att föra fram bibelkritik i verklig mening." (Öberg s 317)
- Kanonkritik finns dock 1522. Vilka böcker är sant apostoliska?
- Han placerar fyra *antilegomena* (Hebr, Jak, Jud, Upp) sist i NT, dock inte utanför kanon.

Varför?

- Historiska orsaker
 - röster i kyrkohistorien mot dessa böcker
 - samtidens kritik mot dessa böcker, t.ex. från Erasmus
- Nyupptäckt av evangelium (själavårdsmässiga orsaker)
- Luthers stora upptäckt (trons rättfärdighet) stödde sig främst på Paulus' brev och Johannes' evangelium, skrifter som verkade motsäga dessa blev hos den unge Luther misstänkliggjorda.

I vilken bibelteologisk era levde Luther?

- "Vi bör vara klara över, att kyrkan vid Luthers framträdande icke definitivt hade slagit fast, vilka böcker i den brukade Bibeln som hade kanonisk ställning" (Öberg)
- Erasmus riktade kritik mot Jakobsbrevet, Hebreerbrevet, 2 Petribrev, 2 och 3 Joh, Judas och Uppenbarelsboken.
- Kardinal Cajetanus kritiserade Hebr.
- Eck spelade ut Jakob mot Luthers rättfärdiggörelselära

Orsaker till kritiken

- Luther ansåg dessa skrifter vara problematiska och osäkra beträffande apostoliskt ursprung och apostolisk teologi. (Jfr Paulus)
"Det som inte lär Kristus är inte apostoliskt, även om St Petrus eller Paulus skulle lära det. Det som däremot predikar Kristus är apostoliskt, även om Judas, Hannas, Pilatus och Herodes skulle lära det."
- Luthers tveksamhet inget nytt i kyrkohistorien
- "För Luther är det viktigt att man inte under hänvisning till Bibeln talar oklart om frälsningens grund och trons rättfärdighet. Luther är inte bara historiker och exeget utan i hög grad förkunnare och själavårdare." (Öberg s 319)
- *Om motståndarna driver Skriften mot Kristus* (läs: Jakob mot Paulus) så driver vi Kristus mot Skriften (Läs: Bibelns samlade vittnesbörd om trons rättfärdighet mot lösryckta verser från Jakob). Detta är för Luther endast hypotetiskt. *Skriften* (kanon) motsäger inte sig själv!

Jakobs brev

- 1519: Luthers motståndare (Eck i Leipzig) för ständigt fram Jak 2:17: "så är tron i sig själv död, om den icke har med sig gärningar" mot Luthers lära om rättfärdiggörelse genom tron allena. Luther driver i sitt svar Kristus mot "Skriften". En enda vers i en tveksam bibelbok kan inte drivas mot Skriftens samlade vittnesbörd om trons rättfärdighet.
- 1522: Öppen kritik från Luther (Jakobs brev driver inte Kristus)
- Jakob lär dock lagen väl.
- Ingen apostels skrift
- Kristi död och uppståndelse samt Kristi Ande och ämbete förs inte fram med kraft i Jakobs brev
- En sant apostolisk skrift måste framhålla och driva Kristi person och verk

1530 (1546)

- Luther tar bort orden om att han inte vill ha med Jakob i sin Bibel.
"Även om de gamla förkastat detta brev av sankt Jakob, så prisar jag det och anser att det ändå är gott, eftersom det inte alls framställer någon människolära och strängt driver Guds lag. Men om jag nu ska ge min syn på saken....så håller jag före, att det inte är ett brev av en apostel..."
- Hebreerbrevet inget större problem för Luther
- Luther uppvärderar Uppenbarelsboken, men tvivlar fortfarande på att den är skriven av en apostel.
- Lutherforskningen stannar ofta vid 1522, borde dock för att ge en rättvis bild också ta den äldre Luthers utsagor i beaktande.

Det perifera i Bibeln

- Luthers scopus-tanke
 - Bibeln har ett centrum och en periferi
 - Vi predikar inte lika ofta över 3 Mosebok som över Johannes-evangelium.
 - Skriften vittnar om Kristus, men inte alla ställen lika tydligt.

”Bibeln är sådan Gud ville att den skulle vara”

- Välmenande, fromma människor försöker försvara Bibeln utifrån en ”vetenskaplig” världsbild.
- D.v.s. den är utan fel när den talar om frälsningen. Men den innehåller ju så mycket som inte har något med Kristus att göra (”ramverket”) –och *de bitarna* är inte inspirerade
- För Luther är också det mest triviala i Bibeln inspirerat av DHA.
”Den helige Ande säger inget onyttigt eller utan orsak”
”Vi ser hur Mose, ja, den helige Ande själv, beskriver patriarkens mest vardagliga handlingar och lidanden med sådan flit...Den helige Ande anser det inte vara olämpligt att spendera så mycket tid på det som rör jordbruket”

- Luther om Lea och Rakels gräl om Rubens kärleksäpplen. *”Detta är en jättelöjlig och barnslig sak. Vem kunde skriva något mer värdelöst och trivialt? Så varför står det då skrivet överhuvudtaget?”*

*Svar: man måste alltid hålla i minnet, såsom jag brukar säga, att den **helige Ande är läraren** i denna bok. Det behagar honom att leka och skämta på detta sätt och att beskriva sådana här vardagliga, barnsliga saker, som är värdelösa...”*

- Luther ombeskrivningen av hur Jakob vandrar till Haran:
*”Du ska inte undra över varför det behagar den helige Ande att beskriva sådana obetydliga gärningar. Lyssna till vad Paulus säger i Rom 15: *Allt som har skrivits tidigare är skrivet till vår undervisning, för att vi ska bevare vårt hopp genom den uthållighet och tröst som Skrifterna ger.*”*
*”Den som läser och studerar Skriften uthålligt kommer att inse att inget är så oviktigt att det inte åtminstone kan tjäna till att förbättra våra liv och vårt uppförande, ty **den helige Ande** har sett till att det blev nedtecknat”.*

Vad menas med Guds ord?

- Moderna synpunkter:
 - "Guds ord är inte en bok utan en person"
 - "Vi tror inte på en bok utan på en person"
 - "*Bibeln är inte Guds Ord men Guds Ord finns i Bibeln*" (Ingmar Ström, biskop emeritus Stockholms stift)
 - "Enligt Luther är bara det i Bibeln som driver Kristus Guds ord".
- Vad säger Luther?
 - Visst, Skriften använder ibland begreppet "Guds ord" om Sonen, men det rör sig om undantagsfall.
 - För Luther är Die Schrift och Wort Gottes synonymt. "Den heliga Skrift är Guds ord".
 - "*Ingen annan lära skall framföras eller höras i kyrkan förutom det rena Guds ord, det är, den heliga Skrift*".

Luthers Skriftkritik -sammanfattning

- Viktigt att börja i rätt ända när det gäller Luthers skriftsyn. Luther trodde på verbalinspirationen även om han inte hade någon lära om hur inspirationen gått till i praktiken.
- Luthers skriftkritik kan inte tas till intäkt för dagens historisk-kritiska bibelforskning. Luther trodde på och räknade med Gud, den moderna bibelforskningen låtsas som om Gud inte fanns.
- "Luthers brottning med bibelkanons och separata texters problem kan man likväl inte bortse ifrån. Men överbetonar man dem för att bli försöka honom in i de senaste seklers historiska kritik av Bibeln, då beskriver man enligt min bestämda uppfattning icke Luthers bibelsyn och bibeltolkning" (Öberg s 301)

Luthers Skriftkritik är kanonkritik

- "*Vi ska inte ta anstöt av Guds ord även om det låter häpnadsväckande, falskt och omöjligt, nej vi ska fast hålla oss vid att om Gud har sagt det, så kommer det att ske. Ingen ska fråga huruvida det är möjligt, utan endast ta reda på om det är Gud som har sagt det. Om Gud sade det är han också mäktig och sann nog att göra det.*"
- Att det sant apostoliska eller profetiska verkligen är Guds ord var aldrig någon fråga för Luther. Frågan var: är den eller den boken apostolisk?

LUTHERS BIBELTOLKNING

Luther, svärmarna och Rom

- "Den som vill höra Gud tala ska läsa den heliga Skrift."
- Luther hade själv frestats till en symbolisk tolkning av nattvardsorden 1519. *"Med ett ord vidlåder svärmeriet Adam och hans barn från världens begynnelse till dess slut..."* Inte ens Luther gick fri från svärmiska tendenser.
- För Luther är "det yttre ordet" det viktigaste, d.v.s. Skriften, den muntliga predikan som baserar sig på Skriften och sakramenten. Endast genom dessa förmedlar Gud sin nåd till oss.
- Det "inre ordet", den helige Andes verkan i hjärtat, var det väsentliga för svärmarna. *"Anden, Anden ska göra det"* och det ledde till förakt för "bokstaven".

"Bibeln är inte tillräcklig"

- De romersk-katolska teologerna erkände gärna att reformatorens läror grundade sig på Skriften. Men det som står i Skriften är inte nog eftersom Kyrkans läroämbete har tolkningsmonopol (=kan föra fram nya läror)
- Svärmarna ansåg att Skriften skulle utläggas av de troendes ande.
- Utan klart bibelstöd avskaffade de bilder och liturgi i kyrkorna
- Svärmarna, Zwingli och Oecolampadius övergav det yttre ordet och baserar sitt tänkande på ett inre ljus.
- Luther: Endast det som Kristus (i Bibeln) klart och tydligt har uttryckt är bindande.

- Mot svärmarnas subjektiva uppenbarelser och den empiriska kyrkans (=Rom) tal om en i kyrkan fortsatt uppenbarelse apostroferar(framhävdar) Luther, *att profeternas, Kristi och apostlarnas ord ger en slutgiltig uppenbarelse.*
- *Personlig och av kyrkan utökad uppenbarelse måste prövas utifrån trons analogi, men ytterst inför Ordet.*

Hur ser det ut idag?

- Rom finns kvar. Också sedan att argumentera utifrån kyrkofäderna finns kvar.
- En uppsjö med "profetior" och "syner" och himlaturism på vilka människor bygger sin tro. Men dessa går inte att lita på.

Vad kan vi lära oss av Luthers bibelsyn?

- "Skriften allena" gäller fortfarande. Ska kristen enhet nås så måste den nås på Skriftens grund. (Jfr Konkordieformeln)
- Räkna med Gud! Skapelseverket är något övernaturligt –räkna inte med att det kan utforskas vetenskapligt.
- Tolka NT i ljuset av GT
- Kristus är Bibelns kärna och stjärna. "Skrifterna vittnar om mig."
- Var Skriftens lärjunge, inte dess mästare. "Den helige Ande är lärdare än du."